IL-LANĊA TAL-PASS FIL-FOLKLOR

Anġelo Dougall

Il-**Lanċa tal-Pass** jew kif kienet aktar magħrufa bħala *il-lanċa*, jew kif kultant konna nsibuha wkoll bħala *il-lanċa tal-Port*, kienet trasport pubbliku li taqsam il-baħar taż-żewġ portijiet, bejn il-Belt (Marsamxett) u tas-Sliema, u bejn il-Belt (Ta' Liesse) għal L-Isla u l-Birgu. Fis-Sajf (għallinqas sa' qabel l-aħħar Gwerra Dinjija) kienet tagħmel servizz li jgħaqqad flimkien iż-żewġ portijiet, il-Port il-Kbir u l-Port ta' Marsamxett, u l-lanċa kienet tbaħħar minn taħt l-arkati tal-ħadid tal-*breakwater*.

Kellhom xortihom tajba dawk li, mhux talli rikbu fuqha, imma li jiftakru b'nostalġija dik ir-rikba ħelwa fuq il-lanċa karatteristika tagħna; vjaġġ li għalkemm kien qasir, madankollu kien pittoresk ħafna. Tassew dnub u ta' ħasra li ma nżammetx mank lanċa waħda biss minnhom taħdem għat-turisti daż-żmien, u lanqas m'hemm mank xi mudell ta' lanċa fil-Mużew Marittimu. Lanqas ma 'nsibu biss ritratti ta' dawn u tal-pontijiet tal-laneċ, f'dak il-Mużew, li juri dan it-trasport pubbliku fil-ħajja marittima tagħna!

Imma ma setax jonqos li dan it-tip ta' trasport u l-lanċa jidħlu fil-folklor Malti, għax għal hafna Maltin, id-dehra tal-lanċa tofroq il-baħar fil-vjaġġ tagħha, kienet daħlet sewwa fil-ħajja ta' kuljum, l-aktar għan-nies *tan-naħa l-oħra*. Hu minn dan il-lat li f'din il-kitba nixtieq li nagħmel xi kummenti; u nagħmel dan, għax ma jkunx hemm ballu (dance) organizzat fost l-emigranti Maltin kulfejn issibhom, fl-Amerika,(U.S.A.), il-Kanada, jew fl-Awstralja, li l-emigranti ma jiżfnux u jkantaw għalenija mal-melodija tal-valz:*La barchetta in mezzo al mar*, b'nostalġija kbira u mqanqla. U għalkemm din il-melodija Siċiljana hija magħrufa sewwa fid-dinja mużikali Siċiljana, madankollu ma neskludux il-fatt li ma kienetx melodija folkloristika qadima Maltija. U fil-fatt ma tkunx l-ewwel darba li melodija folkloristika Maltija sabet ruħha addottata mill-ġara kbira ta' ħdejna, li matul is-sekli twal ta' storja qsamna bejnietna emigrazzjoni, ħidma u baħar, il-wirt marittimu u kulturali, politiku u reliġjuż. Min ma jiftakarx b'liema nostalġija titkanta minn eluf ta' emigranti Maltin din?

Kantant	**Lanċa ġejja w oħra sejra,** **Bejn tas-Sliema u Marsamxett,** **Il-Kaptan bil-pipa f'ħalqu,** **U l-baħrin bis-sigarrett.** **Darba waħda f'nofs ta' baħar** **Il-Kaptan ħassu ħażin,** **Ma kellux min idur miegħu,** **Daru miegħu il-baħrin.**
In-Nies: (għal darbtejn)	**Agħmillu karta.......,** **Agħmillu karta.......,** **Agħmillu karta għal tax-xjuħ!**

Din il-kanzunett daħlet sewwa fil-folklor Malti għax għandha timbru ta' folklor, għalkemm mid-dehra li l-awtur tagħha ma kellux l-iċken ħsieb ta' hekk. Niftakar kif il-Maltin ta'

Londra (l-Ingilterra), f'*dances* tal-Maltin t'hemmhekk, fil-bidu nett tas-snin ħamsin, jiżfnu ma' dil-melodija u jkantawha bil-qalb, kollhom entużjażmu u f'nostalġija ma' l-orkestra.

Skond tgħarif mogħti lili mill-ħabib tiegħi Maestro Paul Arnaud, kien l-attur u l-makkjettist **Armando Urso** illi kien għamel din il-kanzunetta *Lanċa ġejja w oħra sejra* tant popolari; kien kantha bħala makkjetta. U kien hawn ħafna makkjetti ta' dan it-tip jitkantaw fuq il-palk folkloristiku Malti, li kien rikk wisq bihom! Fost kollox Maestro Paul Arnaud qalli li l-kantant popolari Ngliż Frankie Vaughn, li kien hawn Malta bħala suldat fi żmien il-gwerra, baqa' jiftakar din il-kanzunetta sewwa, u baqa' jkantha *bil-Malti*, fost ir-repertorju twil ta' *songs* li kien ikanta.

B'hekk jew hekk, il-lanċa pittoreska kif konna nafuha, u s-servizz tagħha, issa ilu żmien twil li spiċċa minn fuq wiċċ il-baħar taż-żewġ portijiet. Imma baqa' leħen il-poplu bil-kant dwarha li baqa' jfakkarha, għax il-kanzunetta dwar il-lanċa għandha xeħta ta' folklor.

F'L-Isla ta' tfuliti, bħala tfal kellna daqsxejn ta' taqbila dwar *Il-Lanċa*. Ma naħsibx li it-taqbila kienet ilha aktar mill-bidu ta' dan is-seklu, għax in-nies tan-*naħa l-oħra* (il-Cottonera) ma kellhomx is-servizz tal-lanċa qabel dan is-seklu. Bħala tfal kellna ħerqa kbira sabiex nirkbu l-lanċa, għax kienet pittoreska, komda u kienet tagħmel parti mill-ħajja marittima tagħna. B'dik ir-rikba tal-lanċa konna naraw is-sbuħija tal-portijiet tagħna, il-baħar sabiħ ta' madwarna, naraw il-moviment fuqu ta' frejgati kbar u vapuri ta' kull daqs, dgħajjes ta' kull xorta, is-swar grandjużi li jħaddnu l-portijiet, vapuri tat-truppi u tal P.& O., skejjen tal-pajjiżi ta' madwarna, u traffiku fil-portijiet, u l-baħar li kien varjat kull ħin. Ir-rikba fuq il-lanċa kienet dejjem avventura li ma tinsiha qatt, kif lanqas ma tinsa r-ritmu tal-magna tagħha.

Imma dik id-daqxejn ta' taqbila ta' tfulitna dwar il-lanċa kont insejtha, u kienet fortuna li nerġa nismagħha minn għand wieħed anzjan mill L-Isla, Vincent Rizzo, ex-emigrant li ġie lura mill-U.S.A. biex jirtira l-aħħar snin ta' ħajtu hawn. Kien miżżewweġ, u hawnhekk kien ma' martu Anna, Amerikana, wild Ġappuniż, kattolika, li kienu jgħixu Kalifornja. Hu miet kif xtaq, f'pajjiżu, xi għaxar snin ilu. It-taqbila fuq il-lanċa li kienet tingħad ġo L-Isla hija din:

Ġejja lanċa ħa' tgħabbina,
Fuq il-gverta u ġol-gabina,
Bil-lanċa ta' Mattei
Min hu sejjer, u min hu ġej.

Għalkemm il-lanċa kienet mezz ta' trasport ġdid għall-pubbliku, għandi nifhem, u ma setax jonqos li kien hemm aktar taqbiliet dwarha. Imma maż-żmien dawn intesew u 'ntilfu.

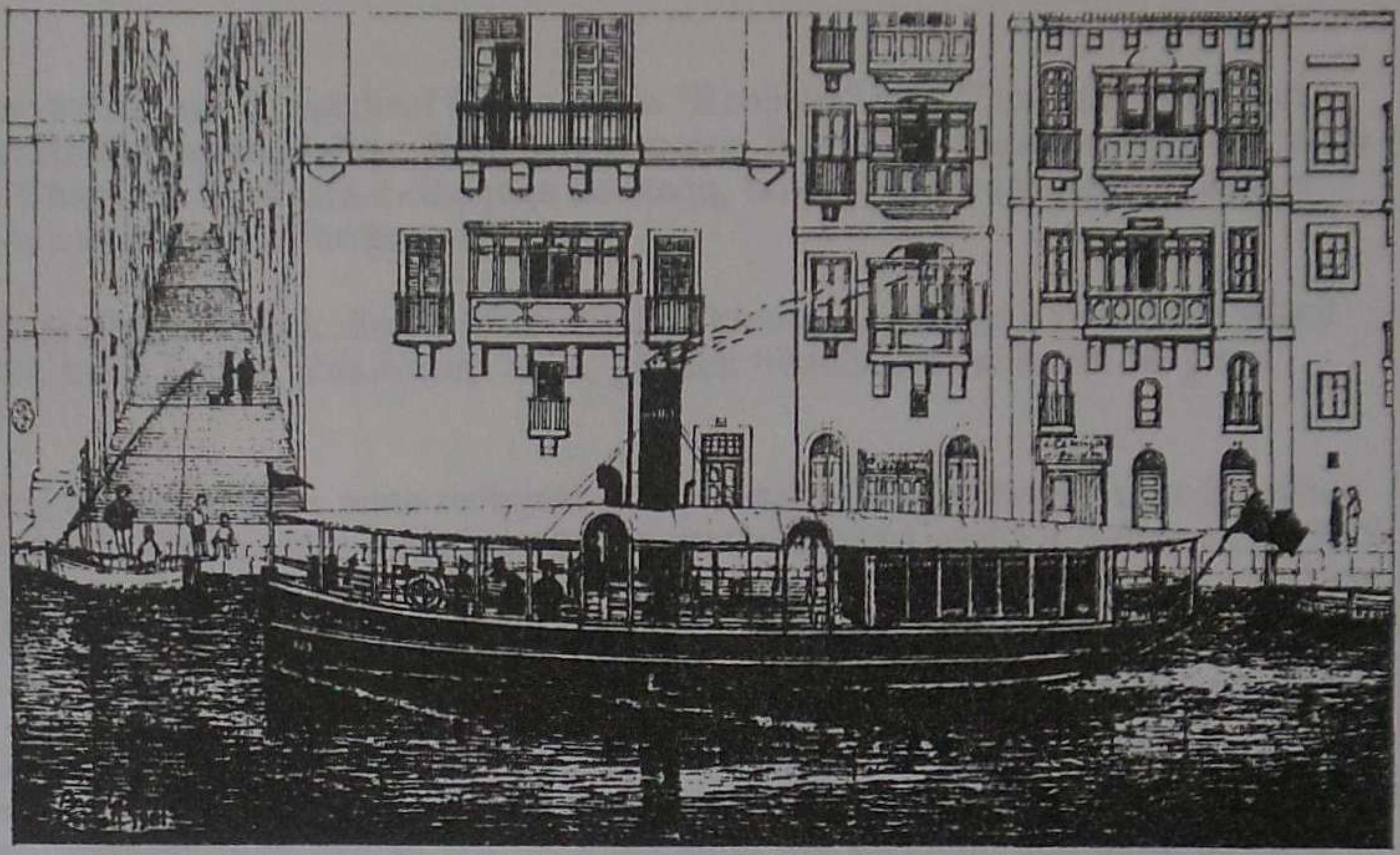

Disinn tal-lanċa tal-pass minn Angelo Dougall

Nota ta' Apprezzament

Is-Sur **Gerald Cacciattolo**, membru tal-Kumitat tal-Għaqda tal-Folklor, miet fil-31 ta' Lulju 1996. Ftit qabel kien attenda laqgħa tal-Kumitat, bl-istess entużjażmu tas-soltu. Kien daħal membru tal-Għaqda tagħna f'Mejju 1989 waqt li kien iżur wirja tagħna, u għal dawn l-aħħar ftit snin kien inħatar membru tal-Kumitat. Fil-ħarga tal-1995 ta' L-IMNARA Kellna artiklu "Folklor Mill-Birgu" li l-Editur kiteb fuq intervista miegħu, u kien bi ħsiebu joffri aktar esperjenzi dwar il-Birgu, iżda Alla ried li dawn imutu miegħu. Is-Sur Cacciattolo jidher preżenti ukoll f'ritratt it-tieni mill-lemin,(p14, ta'L-IMNARA 1994) ma' grupp ta' membri tagħna waqt żjara tal-Għaqda fil-mużew tal-parroċċa tal-Birgu. Minbarra li nuru rikonoxximent għal ħidmietu, u li nagħtu l-kondoljanzi lill-familjari tiegġu, niftakru fih fit-talb tagħna. **R.I.P.**